

*Evropsko omrežje za izmenjavo
informacij o vzgoji in izobraževanju*

Razlike med spoloma pri izobraževalnih dosežkih

Študija o položaju v Evropi in sprejetih ukrepih

Poudarki iz študije

Kot pravi komisarka za izobraževanje, kulturo, večjezičnost in mladino, Androulla Vassiliou, je v Evropi enakost med spoloma že dolgo med najpomembnejšimi cilji. Temelji so se začeli postavljati že leta 1970, a bo kljub celovitim zakonodajnim okvirom treba enakost še doseči, saj še vedno obstajajo razlike med spoloma na področju zaslужka, izobraževanja in usposabljanja ter pri izbiri študijskih programov.

Tradicionalni stereotipi so največji izziv za enakost med spoloma v izobraževanju

Strokovnjaki v študiji proučujejo, koliko in na kakšne načine je neenakost med spoloma prisotna na področju izobraževanja in kako jo v različnih evropskih državah obravnavajo. Predstavijo pregled raziskovalne literature o spolu v izobraževanju, povzamejo glavne ugotovitve iz mednarodnih raziskav o razlikah med spoloma v izobraževanju, v glavnem delu študije pa poskušajo prikazati tudi pregled aktualnih politik in strategij za odpravo spolnih neenakosti v izobraževalnih sistemih po Evropi.

S študijo se omrežje Eurydice pridružuje razpravi o vlogi spola v izobraževanju. Pobudo zanjo je dalo švedsko predsedstvo Svetu Evropske unije v drugi polovici leta 2009. Informacije v študiji, v kateri sodeluje 29 evropskih držav, se nanašajo na šolsko leto 2008/2009. Vsebina zajema vse izobraževalne ravni, vendar je večji del poročila povezan bolj s šolami in ne toliko z visokim šolstvom.

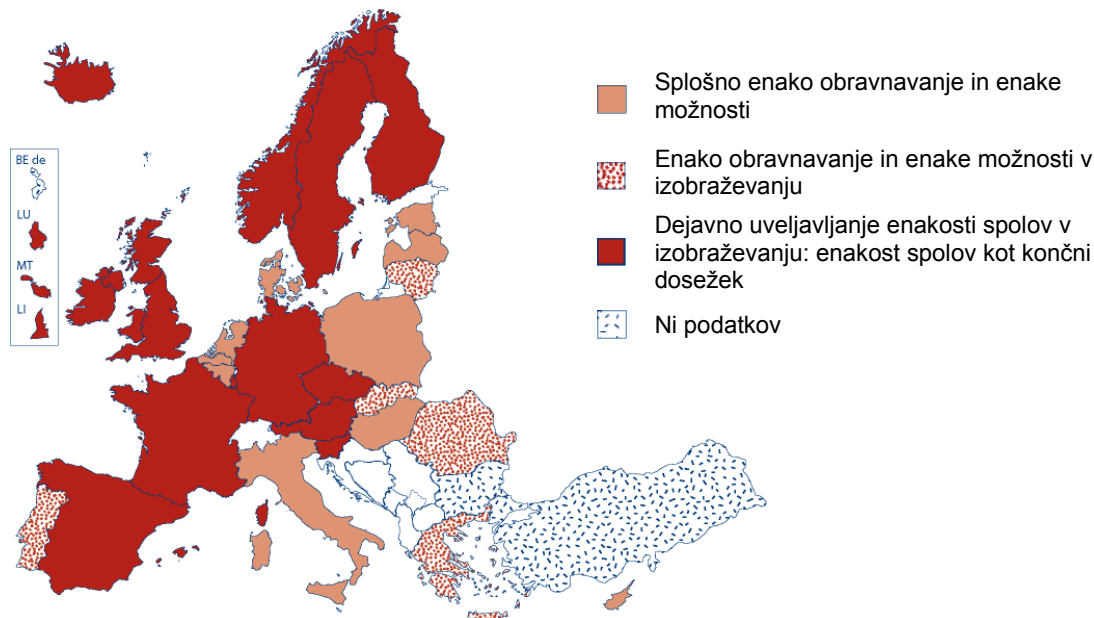
Spolne vloge in trdovratni stereotipi so glavna skrb

Večina evropskih držav, z nekaj izjemami, ima ali načrtuje politike enakosti spolov v izobraževanju. Osnovni cilj je spremeniti tradicionalne vloge spolov in odpraviti stereotipe. Evropske države izvajajo različne ukrepe, da bi dosegle te cilje. Med ukrepi so zlasti poklicno usmerjanje, učenje o enakosti spolov ali prenavljanje kurikulumov. Kljub temu pa evropske šole še vedno ne izkoriščanja vseh možnosti za spreminjanje tradicionalnih spolnih vlog. Tako se mišljenje o tem, kakšno poklicno in družinsko življenje je primernejše za fante in kakšno za dekleta, še vedno precej oblikuje na podlagi tradicionalnih konceptov spolnih vlog.

V povezavi z glavnim ciljem spreminjanja spolnih vlog se države večinoma osredinjajo na tri glavna področja ukrepanja. Prvo zajema politike, ki so usmerjenje v prikriti kurikulum in ozračje v šolah, v glavnem se borijo proti spolnem nasilju in nadlegovanju v šolah (splošno enako obravnavanje in enake možnosti). Druga prioriteta politik je zvišati odstotek žensk na

odločevalnih položajih in v izobraževalnem sektorju (enako obravnavanje in enake možnosti v izobraževanju). Nasprotujoče si vzorce učnega uspeha po spolu pa je le malo držav identificiralo kot cilj (dejavno uveljavljanje enakosti spolov v izobraževanju: enakost spolov kot končni dosežek). Politični okviri segajo od ničelne politične akcije do širše definicije problemov.

Preglednica 1: Vrste zakonodajnih okvirov za enakost spolov v izobraževanju, 2008/09

Vir: Eurydice

Vladne iniciative, ki želijo ozaveščati starše o problemu enakosti spolov in jih tudi vključujejo v promocijo enakosti spolov v izobraževanju so redke.

Politike o dosežkih fantov ali deklet so redke

Dekleta po navadi dobivajo višje ocene in se bolje odrežejo na zaključnih izpitih kot fantje, za fante pa obstaja večja verjetnost, da ponavljajo letnik ali pa šolanja sploh ne končajo. Mednarodne raziskave kažejo, da dekleta berejo več in pri branju bolj uživajo kot fantje, vendar pa v približno tretjini držav izkažejo nižjo raven znanja pri matematiki kot fantje.

Pri bralnih dosežkih študija PISA 2006 za petnajstletnike ugotavlja, da so države z največjimi razlikami po spolu Bolgarija, Grčija, Litva, Slovenija in Finska, in sicer v prid deklet, kar pa ne pomeni nujno, da fantje berejo slabo – na Finskem je njihova uspešnost nad mednarodnim povprečjem in je med fanti najvišja v Evropi. Slovenija pa se je skoraj uvrstila v mednarodno povprečje.

Pri matematiki so razlike med spoloma manj izrazite in manj ustaljene, rezultati raziskave TIMSS so mešani, saj, kot trdijo Mullis in sodelavci, se za leto 2007 močno razlikujejo od prejšnjih, v nasprotju s prejšnjimi leti so v večini evropskih držav (med njimi tudi v Sloveniji) fantje v četrtem letu šolanja dosegli boljše rezultate kot dekleta, v osmem letu šolanja pa razlik ni bilo. V Bolgariji, Cipru, Litvi in Romuniji so bila dekleta celo boljša od fantov.

Pri dosežkih iz naravoslovja so bile v študijah TIMSS večkrat ugotovljene razlike med spoloma v prid fantov, poročila o programu PISA pa na splošno ne kažejo opaznih razlik med spoloma. Le v Sloveniji je bilo med letoma 1995 in 1999 opazno

zmanjšanje razlik med spoloma, a na račun manjše uspešnosti fantov. V drugih letih ni bilo razlik. Zanimivo pa je, da so se v programu PISA 2006 v Sloveniji dekleta izkazala boljše kot fantje, morda zato, ker so bili tu med predmeti, pri katerih so preverjali znanje, bolj poudarjeni predmeti iz ved o živi naravi. Dekleta so bila uspešnejša še v Bolgariji, Grčiji, Latviji, Litvi in Turčiji.

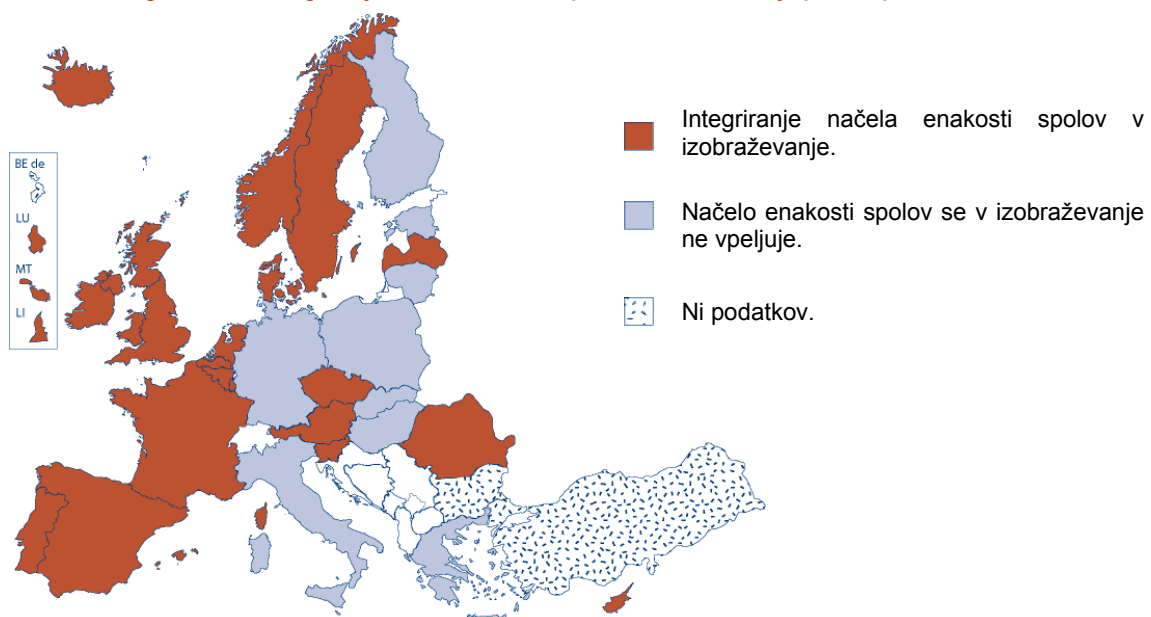
Povprečni vzorci vodenja deklet pred fanti prikrivajo druge pomembne razlike med določenimi skupinami fantov in deklet. Družbeno-ekonomski status ostaja najpomembnejši dejavnik za razlago dosežkov učenk in učencev, zato je pomembno poleg spola upoštevati tudi družinsko ozadje učečih in pomagati tistim s slabšimi dosežki.

Na splošno so fantje v primerjavi z dekleti manj uspešni. Fantje večkrat nehajo hoditi v šolo in ne dokončajo srednje šole (ISCED 3), vendar so med evropskimi državami velike razlike. Le v nekaj državah (Bolgariji, Romuniji in na Češkem) šolanje predčasno opustita približno enaka deleža fantov kot deklet. Drugačna pa je Turčija, kjer so dekleta tista, ki verjetneje opustijo šolanje bolj zgodaj kot fantje. Slovenija sicer spada med države z manjšim številom osipnikov (poleg Češke, Poljske, Slovaške in Finske).

Ne obstaja veliko ukrepov, ki bi povezovali spolne vzorce z dosežki. Kjer pa obstajajo, se najpogosteje ukvarjajo s slabimi dosežki fantov. Politike po navadi vključujejo promocijo novih učnih in poučevalnih metod za motiviranje fantov ali pa izboljšanje razmerja učenci – učitelj. Le nekatere države so razvile specialne programe za izboljševanje bralnih sposobnosti fantov in izboljšanje dosežkov deklet v matematiki in znanosti. Nasprotno je več držav sprejelo ukrepe za skupine učencev in učenk z nižjim družbenim statusom.

Evropska unija močno podpira integriranje načela enakosti spolov v politike, zato je ta koncept mogoče najti v političnih dokumentih v skoraj vseh evropskih državah.

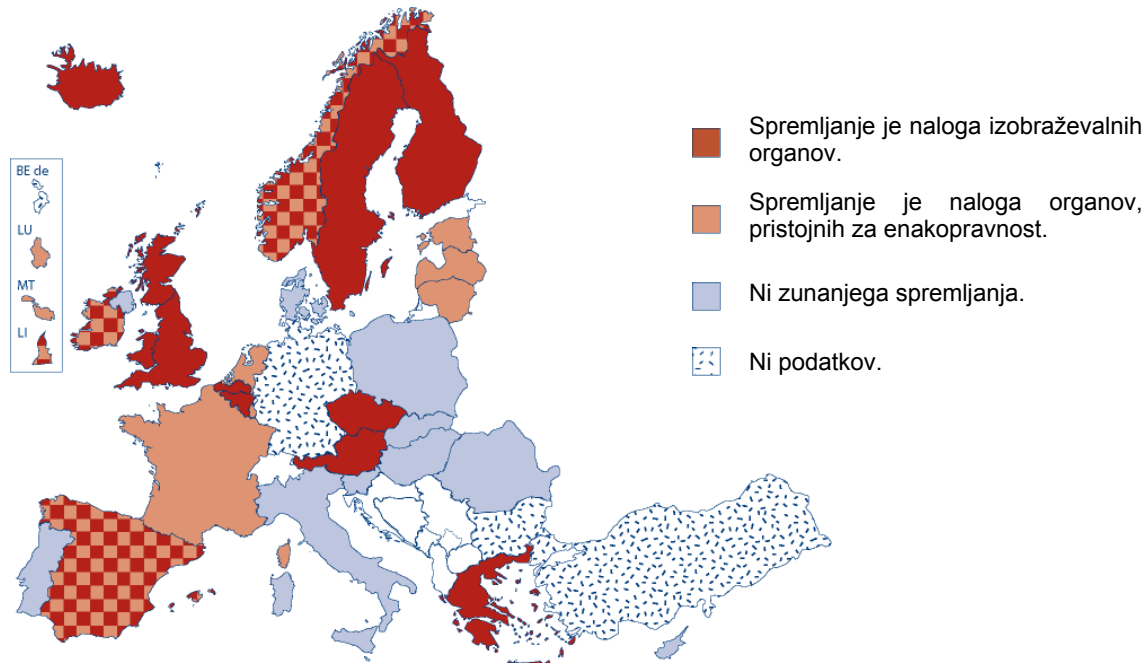
Preglednica 2: Integriranje načela enakosti spolov v izobraževanje po evropskih državah, 2008/09

Vir: Eurydice

Spremljanje politik uveljavljanja enakosti spolov v evropskih državah poteka po dveh glavnih poteh: a) spremljevalni mehanizmi so v rokah tistih, ki so pristojni za enakost med spoloma na splošno, in b) spremljanje je v pristojnosti ministrstev za šolstvo ali šolskih inšpektoratov. V nekaterih državah spremljanje poteka tudi po obeh poteh (Norveška, Irska, Liechtenstein in Španija) ali pa se sploh ne spremlja (med takimi je tudi Slovenija).

Preglednica 3: Poti, po katerih se spremlja uresničevanje politik enakosti spolov v izobraževanju, 2008/09

Vir: Eurydice

Spolno občutljiva poklicna usmerjanja so osredinjena na dekleta

Večina držav upošteva spol pri sestavljanju kurikulumu, kako in koliko, pa se od države do države razlikuje. V Sloveniji je ukvarjanje z vprašanji spolov izrecni cilj samo v kurikulumu za predšolsko vzgojo, v kurikulumu je na nižji stopnji (ISCED 1) vzgoja za medsebojne odnose, v višjih razredih (ISCED 2 in 3) pa je spolna vzgoja. Kurikularni cilji in pričakovani dosežki so v mnogih državah natančno določeni, vsaj pri izbiri predmetov. Nekatero države (Italija, Madžarska in Slovenija) poročajo, da učitelji precej svobodno izbirajo gradivo in metode, tudi zaradi pomanjkanja dobrih nacionalnih gradiv, kar pripelje do premajhne učinkovitosti pouka (delno k temu prispeva tudi neobvezna narava gradiv).

Mnogo mladih na poklicnih in v splošnih šolah še vedno izbira svojo poklicno pot glede na tradicionalne spolne vloge. Da bi presegli ta problem, je treba izboljšati poklicna usmerjanja ter poklicne svetovalce bolje ozaveščati o spolih. Tako bo lažje izkoreniniti stereotipe, ki obstajajo v šolskih kulturah, med mladimi in pri zaposlovalcih. Spolno občutljivo usmerjanje, ki ga doslej uveljavljajo samo v polovici evropskih držav, se pogosteje nanaša na dekleta kot na fante in večinoma spodbuja dekleta k izbiri tehniške ali naravoslovne poklicne poti. Čeprav obstajajo zanimive posamične iniciative in projekti, so splošne nacionalne strategije v boju proti spolnim stereotipom in poklicnim izbiram za fante pomanjkljive.

Visokošolske politike se v glavnem osredinjajo na naraščanje števila žensk v matematiki, naravoslovju in tehnologiji

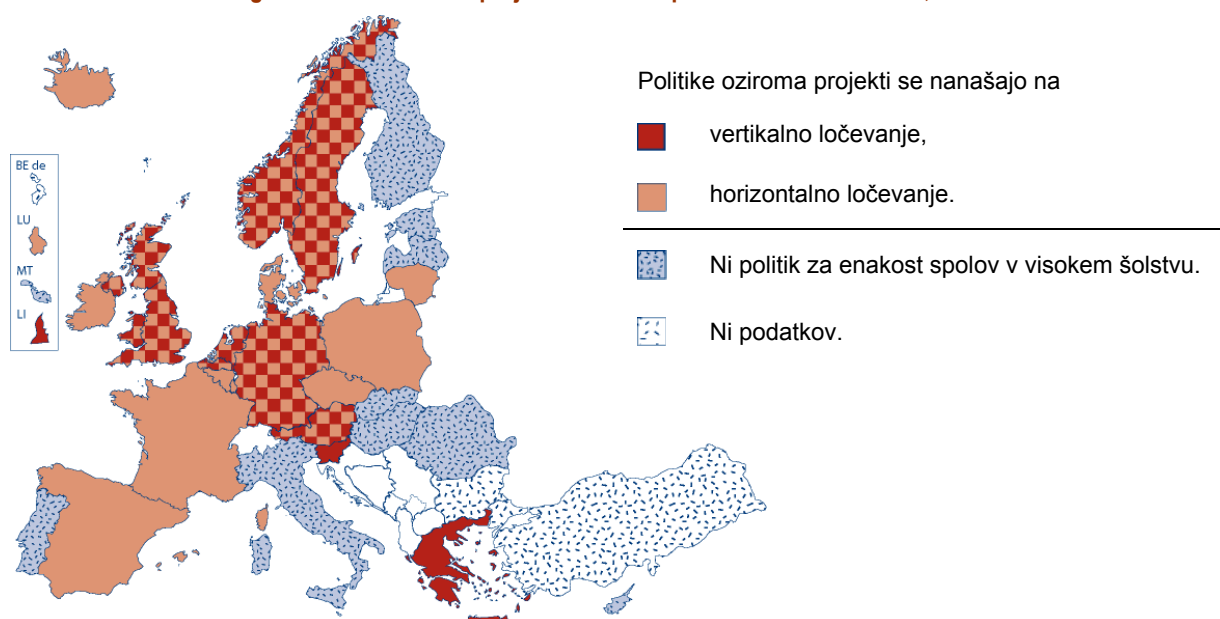
Študija predstavi štiri kritične točke, povezana z učiteljskim osebjem. **Prva** je *prevlada žensk med pedagoškim osebjem na razredni stopnji (ISCED 1)*; Slovenija izstopa z najvišjim deležem žensk – 98 %), odstotek je visok tudi na Češkem, Madžarskem, v Italiji, Latviji in Litvi, najbolj se enakosti med spoloma približa Grčija – 65 %. Na ravni ISCED 2 (zadnje obdobje osnovne šole) se položaj malce izboljša: delež žensk sega od 86 % v Latviji do 52 % v Lihtenštajnu (v Sloveniji je odstotek žensk malo nižji, a še vedno visok (79 %)). Na ravni srednje šole (ISCED 3) pa se delež žensk opazno zmanjšuje. V celoti sta deleža moških in ženskih uravnotežena. Na ravneh ISCED 5 in 6 pa se zastopanost žensk zmanjša, je manj kot 40 %.

Druga kritična točka so vodstveni položaji – *majhno število žensk je na vodstvenih položajih v šolah*, a je prav tako odvisno od ravni izobraževanja – na nižjih ravneh je več žensk. **Tretje** so *nacionalne kampanje in pobude*, s katerimi naj bi v učiteljski poklic privabili več moških in pa **četrt**a kritična točka je *tematika spolov kot sestavni del začetnega izobraževanja učiteljev in njihovega nadaljnega strokovnega izpopolnjevanja*.

Ženske predstavljajo večino med študenti in diplomanti v skoraj vseh državah in prevladujejo v izobraževanju in usposabljanju, zdravstvu in sociali, humanistiki in umetnosti. Moški prevladujejo v tehniki, proizvodnih tehnologijah in gradbeništvu. V Sloveniji je za razliko od večine držav delež diplomantk nadpovprečen v kmetijstvu in veterinarstvu, podpovprečen pa pri storitvah.

V približno dveh tretjinah držav so sprejeli visokošolske politike enakosti spolov, a so skoraj vse (vključno s projekti) usmerjenе na ženske in zviševanje njihovega deleža v tehniki in naravoslovju. Po letu 1998 se v večini držav počasi večja delež žensk med akademskim osebjem, V Sloveniji, Avstriji, Združenem kraljestvu, na Slovaškem in Nizozemskem je bilo povečanje več kot 30–odstotno. Na drugi strani se delež žensk med učnim osebjem v visokošolskih institucijah zmanjšuje z vsako stopnjo akademske lestvice. Vendar pa je le okoli tretjina držav vpeljala konkretne politike za izboljšanje tega problema.

Preglednica 4: Politike in projekti enakosti spolov v visokem šolstvu, 2008/09

Vir: Eurydice

Podpora je večinoma finančne narave, univerze za promoviranje in zaposlitev raziskovalk in ženskega učnega osebja dobijo dodatna sredstva. Mladim izobraženkam omogočajo dodatno poklicno usmerjanje in svetovanje. Poleg tega pa države uresničujejo politike oziroma zagotavljajo financiranje uravnoteženja družinskega in poklicnega življenja. Zagotavljajo prostore za otroško varstvo ali pa uveljavljajo politiko pozitivne diskriminacije, ko spodbujajo ženske, da se po prekinitvi kariere vrnejo nazaj na delo. Države, kjer politike obravnavajo oba problema so Belgija (flamski del), Nemčija, Nizozemska, Avstrija, Švedska, Združeno kraljestvo in Norveška.

*

Študija poskuša odgovoriti na vprašanje, ali se v evropskih državah ukvarjajo z enakostjo spolov v izobraževanju in kako. Pokazala je, da ima večina držav podobne skrbi, pozornost pa posvečajo različnim vprašanjem in na različne načine. Strategije in pobude, ki so se v preteklosti pogosto osredinjale na prikrajšanost žensk v izobraževanju, so v zadnjih 30 letih v mnogih državah pomembno spremenile spolno strukturo izobraževanja. Kljub temu je neenakost med spoloma še vedno nerešeno vprašanje; res je le, da ga ne moremo več povezovati le z dekleti in ženskami. Novejše razprave o spolih preusmerjajo pozornost: ne postavljajo se več le vprašanja, povezana s težavami žensk, ampak tudi vprašanja o položaju moških.